

(Jean-Jacques Suurmond)

Een riskant boek

Jean-Jacques Suurmond

Theoloog, coach, publicist

Hoezo, leef ik niet in de werkelijkheid? Ik ben toch geen wappie die in complottheorieën gelooft? Toch zegt Evelyn Underhill in haar boek *Mystiek, hoe God werkt in de mens*, dat ik in een illusie leef. Ze was dan wel een lady die met opgestoken pink haar theekopje vasthield, maar kon recht voor haar raap zijn. Misschien had ze dat geleerd van de armen in de sloppenwijken van Londen, met wie ze regelmatig optrok.

Een groot deel van de wereld ontsnapt aan mijn zintuigen, zegt ze. Zie je die hond die naar zijn baasje rent die op een fluitje blaast? Dat geluid kun jij niet horen. En om je heen zie je groene bladeren, rode huizen en een blauwe lucht – kleuren die echter meer in jouw hersenen bestaan dan in de werkelijkheid buiten jouw hoofd.

Maar, probeer ik nog, er blijft toch nog wel een brokje werkelijkheid over dat ik ‘echt’ waarneem? Jawel, zegt Underhill, maar dat wordt wel ernstig vervormd door de angsten en begeerten van jouw ‘ik’. Zo leef je in een kunstmatig wereldje, een ‘bubbel’. Vervreemd van de werkelijkheid, ben je ver van God die met bolle wangen op zijn fluitje blaast. Hij is ‘the really Real’, de uiteindelijke Werkelijkheid die actief aan ons werkt.

‘Oude mystici zeggen: we zien wat we zijn’

Als theoloog stoeide ik al langer met de vraag in hoeverre wij eigenlijk in de realiteit leven. Maar daarbij bleef ik veilig op het niveau van de gedachten. Underhill zegt: ‘Zoals we het

leven niet echt leren kennen via de methodes van het laboratorium, zo leren we God niet echt kennen door de werking van het intellect.’ En ze citeert de oude mystici: ‘we zien wat we zijn’. De werkelijkheid kunnen waarnemen, houdt in dat niet alleen mijn denken, maar mijn ‘zijn’, mijn hele persoonlijkheid werkelijk wordt.

Dit veranderingsproces heet de mystieke of spirituele weg. Het gaan van die weg vraagt een zekere passie want is niet altijd gemakkelijk, soms is het zelfs verrekt hard werken. Mijn ‘bubbel’ is als een ei. Het kost moeite om eruit te breken, er moet iets kraken, er moet iets stukgaan. Waarna je wel onder de open hemel staat.

Underhills heldere uitleg van de mystieke weg, aan de hand van de ervaring van mystici uit vele tijden en culturen, is een begrip geworden. Die weg is de dieptedimensie van het bestaan, want elk mens is in principe een mysticus of mystica. Toch zijn de meesten, zelfs ook in de kerk, zich daarvan niet bewust. En waarom zou je ook, zolang je nog prettig doezelt in je wereldje? Dat ei is wel klein maar knus. Is dat mystieke gedoe niet riskant, iets wat je maar beter kunt vermijden?

Totdat een vreemde onrust, een gevoel van existentiële leegte aanklopt, of een ervaring van verlies en rouw zoals verbeeld door de zwarte raaf in het gedicht *The Raven* van Edgar Allen Poe:

*While I nodded, nearly napping,
suddenly there came a tapping*

Wat zie je als je dan opendoet? *Darkness there and nothing more*. Uit het ei kruipend, word je in eerste instantie verblind door het licht van de werkelijkheid. Onze ogen moeten wennen.

In het begin vond ik de mystici irritant. Wat denken ze wel met hun bewering dat ik niet in de werkelijkheid leef (en zij dus wel)? Kijk voor het antwoord, zegt Underhill, naar de grote mystici. Velen zijn bronnen van geloof, beschaving en cultuur geworden. Neem Augustinus, Franciscus van Assisi, Hildegard van Bingen en, recenter, Albert Schweitzer, Ety Hillesum, Thomas Merton en Desmond Tutu die als het ware de apartheid weg danste. Hun grote bijdrage aan de wereld is een uitdrukking van hun geestelijk leven. Zoiets geldt overigens ook voor de ontelbare mensen die wijken, winkels en bedrijven verlichten door hun ‘kleine daden van goedheid’.

‘De spirituele weg is even slordig als het leven zelf’

De spirituele weg heeft allerlei fasen, maar dat is geen star schema. Het gaat om een proces dat even slordig is als het leven zelf. Soms volgen de fasen elkaar op, dan weer kunnen ze zich herhalen of flitsen andere fasen erdoorheen. Soms denk ik: houd die loutering nou nooit op?

Hoe dan ook: een beetje kennis van die fasen is handig. Iemand die bijvoorbeeld overrompeld wordt door het besef dat ze is opgenomen in een groter geheel, een ervaring die best vaak voortkomt, kan veel hebben aan het inzicht dat dit de eerste mystieke fase van 'ontwaken' zou kunnen zijn. Dan blijft zo'n ervaring geen geïsoleerd incident waar je met weemoed aan terugdenkt, maar kan zij vruchtbaar worden in je alledaagse leven. En wie inziet dat je een verlies of tegenslag ook als een loutering kunt zien, heeft nog wel verdriet, maar is anders verdrietig. Er komt een laag van betekenis, van zin en hoop bij. De uitspraak van de apostel Paulus dat alle dingen meewerken ten goede, komt tot leven.

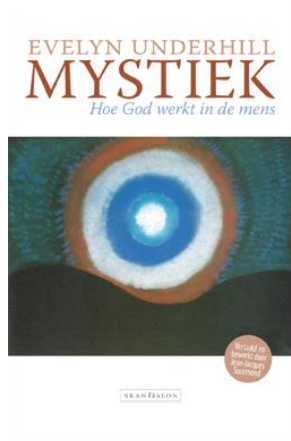
Toen ik nog weinig van de spirituele weg afwist, ontging mij in mijn werk als gemeentepredikant en geestelijk verzorger veel van wat toch het eigene van het vak is: zicht op wat God in iemands leven aan het doen is. Ook als ik mijn andere pet op heb, die van therapeut, is die kennis van belang: het voorkomt dat ik een fase als de 'donkere nacht van de ziel' als een depressie ga zien, of een verlichtingservaring als een manische episode.

Nee, het is God die opvlamt in de ziel, zoals Poe in zijn ontmoeting met de onverbiddelijke raaf ('the fowl') beschrijft:

*This I sat engaged in guessing, but
no syllable expressing
to the fowl whose fiery eyes now
burned into my bosom's core*

Wat wil hij met die vurige blik zeggen? 'Kruip verder uit je ei, lieve sufkop, verder de werkelijkheid in.' Die dan zomaar Werkelijkheid kan worden.

BESTEL: *Mystiek. Hoe God werkt in de mens*

Evelyn Underhill

€ 32,99 | Paperback met flappen | 496 blz. | Jaar van uitgave: 2022 | 2e druk (2023) | ISBN 9789493220263 | vertaler en bewerker: Jean-Jacques Suurmond